

ЖЫЙЫЛУУ

Жоллада жорюуде кьоркьюусулукьну жорукьларына гитчеликден юйретирге

Бизни кьыралда жоллада жорюуде кьоркьюусулукьну жалчыту волпрослаа РФ-ни Правительствоосу, Президент Владимир Путин кеси да энчи магыана бердиле. Кьырал Совети президиумуну бытыр аны башчылыгы бла Ярославле бардырылган, кеси да энчи магыана бердиле. Кьырал Совети президиумуну бытыр аны башчылыгы бла Ярославле бардырылган, кеси да энчи магыана бердиле. Кьырал Совети президиумуну бытыр аны башчылыгы бла Ярославле бардырылган, кеси да энчи магыана бердиле.

каны бу проекте кьошарга оноу этгенлеге ыразылыгыын билдиргенди. Жоллада жорюуде кьоркьюусулукьну жалчыту магына берилгенди да чертенди. Тийишли кьылкьга юйрету сабийликден окуна башланьрга кереклисин белгилеп, водительле бла жаяу жорюуге жолда бир бирлерине журмет этерге керек болганын чертенди.

Ол айтханыча, жоллада жорюуде болумьга правительстволу комиссия дайым кьз-кьулак болуп турады. Эттилген мадарланы хайыры иги болганын а

былай шартла ачык кьорюзде: 2014-2016 жыланы чеклеринде республиканы жолларында авариялада елгенлени саны тьрттен бирине азайганды. Бытыр бла тенгешдиргенде, былыны биринчи жарымьнда ол энтта да 31,6 процентте тьшгенди. «Былай кьорюдологе жетерге бизде «Кьоркьюусулукь республика» деген аппарат-программа комплекс болганы бек иги себеплик этеди, - дегенди Правительствоуну башчысы. - Аны бла бирге анылатыу-пропаганда иш тире бардырылганын магынасы да уллуду», - деп

Ахыры 2-чи бетдеди.

МАШУК-2017

Къабарты-Малкъарны кюню, тьредечча, магынасы эмда тап кьуралгьаны бла кесине эс бурдургьанды

7 августда «Машук-2017» Шимал-Кавказ жаш тьло форумга кьатышхана Къабарты-Малкъарны экономикасы, социал сферасы, маданияты, адет-тьрелери бла да шагьыр болурга он тапхандыла. КьМР-ни кюню, тьреде болганыча, бек сейрилик кьуралгьанды - миллет жьрла, тьпсеуле эмда кьп тюрлю ашарькьыла бла. Ол эсде кьылырча уа Россияде беллини жьрчы кьауум - «Градусь» - кесини усталыгын амагьанды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Эки майданда да кьуралгьан миллет ар-базлагьа кьонакьыла уллу эс бургьандыла. Биринчионде ала, халыуаны, тьтаты бойлекени, башка миллет ашарькьыла тьтатуларын кьоренлери бла кьалмай, къабарты эмда малкъар аш-азыкьны жарашдырууну жашьрыныкьларына да билгендиле. Башхасында биден баргьан жашла бла кьызыла куйилени, кьолдан согьулгьан кьойкьолени, ашигенин гинкичени эмда кьп башка затланы алапат кьормочон кьуралгьандыла. Алары кьбосон

а Черек районну сабий чьыгармачылыкь юйюне жорюогенле этгендиле. Зопьок районну Кьышакь билим беруу арасы да кесини сохталарыны ишлери бла шагьрейлендиргенди. Бу учрежденидан педагогла алтын халыла бла окула салынуу, агьач бла ишлеуноу, арджин ишлеуноу эмда кьп башка затланы жашьрыныкьларына юйретгендиле.

Быйыл республикадан бери 205 адам келгенди. Жашла бла кьызыла билимлерин есдюрюрге, башхаланы сынауларына юйренирге, кеслерини проектлерин кьорууларга эмда алары жашауда бардырырга таукедиле. Ай-хай да, ала муратарына жетер ючюн грантла кьытса, республикага да сейрилик проекте келтирсе, бек сюерик эдик, болсада бу алапат форумга кьытшыу окуна, мен оком эткенден, уллу хорламды. Бизни жаш адамларьны башламчылыкьлары уа кьп тюрлюдоле: спорт, билим беруу, чьыгармачылыкь, юйретуу бла да байламды. Кьыйын сабийлеге болушукь этиуге уа энчи эс буралады, - дегенди Къабарты-Малкъардан делегацияны башчысы Зита Кабулова.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Эл мюлк

Тирликлилик былтырдан эсе мажалды

Бу кюнледе Къабарты-Малкъарда мурзеулук битимлини бла кьудоруну оруп бошагьандыла. Бир гектардан 32,2 центнер алынганды. Ол, былтыр бла тенгешдиргенде, 104 процентден артыкьды. Кьюзлукь будайдан а быйыл хар гектар сайын 36 центнер есдюрюрге кьылдан келгенди. Ол да былтырдан 2,4 процентге кьндю.

Талай кюнден аграрийле нархтоноу бла чеплеуноу оруп башларькьдыла.

Шапталны бла эрикни жьйып башлагьандыла

Къабарты-Малкъарда ташлы жемешлени жьйып башлагьандыла. Быйыл аладан 9,6 минг тонна алыргьа умут барды. Ол былтырдан эсе онеки процентге кьндю, деп билдиреди КьМР-ни Башчысы бла Правительствоуну пресс-службасында.

Республиканы Эл мюлк министрствосунда айтханларына кьре, быйыл терек бачалада баллини хар тюрлюсонден да гектардан 77 центнер алынганды. Саулай а 3,3 минг тонна тирлик жьйылгьанды. Бытыр бла тенгешдиргенде, ол 104 процент болды. Бююнлюке шапталны бла эрикни эртте бишген тюрлюлеринден 1,6 минг тонна алгьандыла.

Бизни корр.

Коллегия

Излемден аз да таймагьан халда

Кьп болмай Терк районну администрациясыны башчысы Мурад Дадов муниципалитетде жашу журтланы, предприятиялары эмда организациялары кьышха хазырлауноу юсонден коллегия бардыргьанды, деп билдиреди администрацияны пресс-службасында.

Анда айтылгьаннга кьре, предприятияла ол кезиуге хазырдыла. ЖК-ны объектеринде котьлагьа, насослагьа, оборудованьяга, жылуу эмда ток ызлагьа кьаралады, керек жерледе ремонт ишле бардырыладыла. Бююнлюке таза суу баргьан бергьыла 128 километрден асламына эмда 27 мингден артыгы а канализация сьтылеге кьаралгьанды. «Терское домоуправление» организация кьп фатарлы 26 юйно башларын жангырта турады, подьездлеринде ремонт ишле бардырады, терезеледе сынган миялаларын алышады эмда башка мадарла этеди.

Талай чурумга да тьуберге тьошеди. Аладан бирлери - техника бла автотаркы эскиликлери, ача кьытлыкьды, коммунал тьлеулене аз жьйылгьанды, деп белгилегендиле коллегияда. Бир-бир жерледе ток ызланы тьоруагьанларыны юсонден да эсгертилгенди. Аны хата-сындан адамладан кьп та-

де кьоранч кьп болганыны юсонден да айтылгьанды. Тьлеулене асламы (93 проценти) жьйылгьанлыкьга, ол ача объекти кьоранчларын жапмайды. Жай кезиуде уа суу асламыракь жиберилени себепли керексизине бютюнда кьп кетеди.

Саулай алып айтханда, кенгешле кьыш кезиуге хазырлауу бла байламлы хар соруугьа да тынгьы кьаралгьанды. Ахырдан предприятияны бла организацияланы бьлюмлерини келечилерине салынган борчланы тамамларча тийишли буйрукьла этилгендиле.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Эсгертиу

ЖАЗЫЛЫРГЬА ЭНТТА ОНГ БАРДЫ

Багьалы шуьхла!

Бир тюрлю сьлтаула бла сиз «Заманга» жазыламай кьалган эсегиз, халны тьозетирге онг барды. Почтагьа барып, 26 августха деру бу жумушну тамамласагьыз, ана тьилибизде чьыкьган газетини 1 сентябрден алып башларькьсыз.

Шьрт айгьа жазылыуноу багьасы – 543 сом 40 капек.

Бизни индексбиз - 51532

Нальчикде терек бахча шуууцарьгына ийнана

3 бет

«Билимми эмда жашауда тийишли жер табаргьа кьолларындан келикени есдюрюгеи муратыбыз»

3 бет

Сыйлы жумушха тебирегенде, чьрмаулагьа сынаулагьа да тьезомлююк керекди

3 бет

Жарыкьлыкь эмда сейрилик ишледен тьоу кюнле

4 бет

Жоллада жорюуде кьоркьюусузлукьну жорукьларына гитчеликден юйретирге

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

КьМР-ни Транспорт эм связь жаны бла кьырал комитетини башчысы Арсен Кудеаев да «Кьоркьюусуз республика» комплексни кьыйматлыгына шагьат этген талай шарт келтиргенди. Ол билдиргенча, бюгонлюкде аны санында 736 камера бла суратка. Юлгоге комитетини башчысы Нальчице Идарова орамны келтиргенди.

РФ-ни ГИБДД-сыны башчысы орунбасары, полицияны генерал-майору Сергей Дорняков республика бу проектке кьатыштыргьна сизини ючюн ырызлыгьын билдиргенди.

Мында жоллада болум бла толугьа шагырей болгьаны белгилеп, Правительство башчысы келтирген ахчы шартлагьа шагьат этгенди. Ол билдиргенче кер, аварияланы эмда аланы кезиунде елгенлени саны саулал кьырада да азай барады. Сёз ючюн, 2012 жылда алада кеп кьалмай 28 минг адам ауушкан эсе, былыткыны статистикасына жалаанда 20,3 минги тошгенди. 2020 жылгьа аны эмта да ючден бирине азайтыргьа борч салынгангыды.

Ахчы торленуле болгьаны баямды, алай дагында аны бла тынчайып кьалгыргьа ул жарагык тоюлдо, деп, генералмайор пешекданы, бегирекда сабийлени кьоркьюусулукьлары жалчтыгьну юлгьга тынгылы алырга кереклисин чертгенди. - Статистика шартлагьа кер, республика жорюунда, быйыл сабийле кьатышп болгьан аварияланы саны тогуз

процентге есгенди. Таматала да тишишли жорукьланы саныз этгенлери шарт керюнеди. Былай аварияланы асламыс пешеход переходладан башха жорюуде боладыла. Алада жауу жорюуде кеслери терс болгьанлары баямды, - дегенди ол.

Бу проектке жоллада жорюуге кьатышкьанлары бары да кьошулулукьдыла. Водительлени машинаны кончо эмда жолну халине кер алай элтирге, кеслери эмда пассажирлерин бел бау бла кьысаргьа унутмазгьа, сабийлени уа жалаанда энчи креслода элтирге юйретиркидиле. Жауу жорюогенлени тишишли жорукьла бла шагырейлендирилдикле, переход бла этгенде окузна кеслерине сакь болургьа кереклисин ангьлатаркьыдыла. Велосипедде баргьанлагьа уа шлем кире, башында сагызынгьан жорукьланы да эзде тутаргьа кереклисин эсгертирилдикле.

Дагында алага деп кьураллыкь шахаркьында кьоркьюусулукьну жорукьларына юйретген мастер-класс бардыркьыдыла. Сабийлеге бла абданжада да энчи программа жарашдырылгьанды. Педагогьла бла юйретуочюлеге, битеу да 150 адамгьа, тренинге бардыркьыдыла. Пропаганда ишини черклеринде радиола бла телевиденинда берилеу чыгаркьыдыла, газетледе бла онлайн-агентстволарда уа тишишли материалла басмаланыркьыдыла.

Бизни республикада пешеходланы арасында бардырылгьан соруу, жарсугьга, боллай шарт кергюзоткенди: кече машинаны чыгаргыны жаргьында иги керюнген энчи белгилени кош кийимлеринде аладан 69 процент хайыранмайды. Соругьга кьатышкьанлары ондан бири уа аллай эт болгьаны арталында билмей эдиле. Дагында сабийни энчи креслогьа олтуртуп вид-

телиени жалаанда экиден бири этдиле, алай айтханларына кер, аланы кереклисин а ангьлаткьыдыла.

«Дажиене без опасности» деген эксперт араны башчысы Вадим Мельников да проектин юсюнден талай шарт келтиргенди. Ол билдиргенча, аны кезиунде экспертлени кьаууму шёндого оборудованысы эмда битеу керекли устроительлары болгьан гитче автобусда сабий саулукьландыруу лагерьлеге, роддомлагьа, сабий поликлиникалагьа эмда социал учредениялагьа барлыкьыдыла. Кьызылга болгьан, кесини да кесинде энчи белгилери болгьан автобусу жолда ким да эслерча болукьду. Алай бла бу иш саулал да юч ыйкькыны ичинде бардырылгьанды. Проект бизни республикада байрам акция бардыруу бла бошалыкьтыды.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Кьабарты-Малкьарны кюню, тёредеча, магьанасы эмга тап кьуралгьаны бла кесине эс бурдургьангы

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Байрамгьа РФ-ни Кьырал Думасыны депутаты Гехкиланы Заур, КьМР-ни Правительствоосуну Председатели орунбасары - республиканы билим берии, илму эм жаш тёлкюну ишлери жаны бла министри Нина Емузова, Кьабарты-Малкьар Республиканы Правительствоосуну Председатели орунбасары, грек-рим тутушудан Олимпиаданы чемпиону Мурат Карданов, артист эм режиссер, композитор Султан Хажироко да келген эдиле. Ачык ушакьланы кезиулеринде ала форумгьа кьатышкьанла бла регионну экология, билим берии проблемаларын, машкьучулары башламчылыкьларын республикада толтурууну онгьарны сюзгендиле.

Кьонакьла малкьар эмда кьабарты кьошлагьа кирип,

алада хал бла да шагырейленгендиле. Делегацияланы кьауумлары бла тубешип, алага республикада жаш тёлкю политика не халда болгьаныны юсюнден хапар айтхандыла. Ушакь узакьгьа сюзлгьан эди. Мындан баргьанлагьа лагерьчиле кеп торлю соруула да бергендиле.

Нина Емузова, жаш тёлкюге айланп: «Сизни хар биригизге да чынты профессионалланы ахчы резервенича ышаныргьа болугьана мен бек кьуанам. Юйге проектериз ючюн саугьала алып кьатыгьгьа, биз а сизге аланы толтурургьа хар жаны бла да себеплик этерикбиз», - дегенди. Гехкиланы Заур да бизни жаш тёлкюбюзю былайл даражалы форумгьа кьатышкьаны бек иги болгьанын чертгенди. «Сизни мында болгьангызыны окузна не бьысы барды. Сиз республиканы алтын фондусуз, Кав-

казны этемелигиз», - дегенди. Насихат эмда алгьш сёзлеге «Машукгьа» биринчи кере келмеген Мурат Карданов да кьошулгьанды. «Форуму иши бла хар заманда бек ырыз болуп шагырейленеме. Жыл сайын ол сейрден-сейр болуп барады. Сиз регионну атын айтдырылгызыгьа бир ишеклим жокьду. Биз сизге ышанамыз. Эсизге болуп, биригил мурата жеткен тынды. Сизде алай ангылау барды», - дегенди. Султан Хажироко уа кесини проектерини юслеринден билдиргенди эмда жашауда тюз жолну сайлауу магьанасы уллу болгьанын чертгенди. «Бизни барьбизни да бир мурат бирикчиреди - кесибиз жашагьан республикабызга, кьыралыбызга жараргьа. Сизини ол жолда биринчи хайрылы атламада этенгиз, ма бу майданга келгенгиз бек хьичьуну керюнеди. Бек башы - андан таймазгьады, кьыралдан бо-

лушлукь алып, аны ышанууну кертичи болургьады», - деп чертгенди ол.

Лагерьни таматасы Георгий Головин, КьМР-ден келген сыйлы кьонакьлагьа форумуну ишини, жаш адамла анда кьалай орналгьанларыны, не этериклерини юсюнден да хапар айта, бизни республиканы келечилери тургьан кьатыланы да кергюзоткенди. Ол кезиунде жаш адамла тойоюн кьурагьа барды. Бизни жерлешлерибизни чечениле, ингушула, дагыстанлыла, кьарачайлыла, догериле да алыша эдиле.

Кьонакьлагьа деп жаш адамла ол мон кергюзоткенди. Тесеуеден сора уа бары да бирден гурен тургьандыла. Ма ол эди миллетлени, культураны, динлени араларында шубё байланыкькы белгиси. ХОЛАЛАНЫ Марзият. Суратла авторнудула.

САКЬЛЫКЬ

Банк ышаннгьлы болгьанын сезерге амал бармыды?

Ахыр тюр жылы ичинде РФ-ни ара банкы юч жоудан артыкь финанс учреденияны лицензияларын сыйргьанды. Алада ахч тутханлары санына тошерге киши да сие болмаз, баям.

Бек уллу процентле телерге сёз беридиле

Ахчаларны сечтха салгьан адамланы кьайсылары да сюедиле алагу уллуракь процентле тышанирилкени. Алай мында сакьлыкь да керекди. Банк кесини депозитлерини юсю бла кеп телерге сёз берсе эсе, баям, шёндю аны кесине да ахч бек керек болуп. Ол себепден уллу процентле берирге окузна хазырды. - Бийик ставкаланы ызындан кьууп тургьга кереклиси жокьду. Аланы асламысында артыкь ышангылы болмагьан банкла телерге айтханлары жашау кеси кергюзтеди, - дейди Корпоратив финансла банкы аналитика управленийясы башчысы Максим Осадчий. Банк берген процентлени елчмени рынокда жорюгөн орталыкь керюмдюк бла телгештидирге амал барды. Алай информацияны ара банкны www.cbr.

ru интернет - сайтында «Статистика» - «Банковский сектор» - «Процентные ставки и структура кредитов и депозитов по срочности» бёлюмонде табарга болукьду. Сёз ючюн, бюгонлюкге сомулукь депозитлени аллай елчмени сегиз процент чакьлы барады.

Хар тешикден да хахай этип

Кеслерине адамланы асламыракь чакьырп ючюн банкла рекламаны аяусуз бардыралдыла. - Былтыр бу жаны бла бек кеп кьорангьа этген беш финанс учреденияны арасында «Югра» банк да бар эди, - дейди Миллет рейтинг агентствону управленийясы башчысы Павел Самуев. - Шёндю уа анда болжаллы администрация ишлейди, хайыранычуулагу уа вкладдары артка кьайтарыла турдыла. Сёз ючюн, ала ары 180 миллиард сом салгьан эдиле.

Алай дагында рекламаны тирилтүү банк жабылды деген магьананы тутуда деген тюз тоюлдо. Юлгоге, ВТБ, Тинькофф-банк, Сбербанк, Газпромбанк

бу жаны бла бек уллу кьорангьа этедиле. Алай аланы ишлеринде чырмау барды деп айттырга уа сылтау жокьду. Мында талай шартны эсге алыргьа тыишилиди. - Банк вкладдарыны рекламасын аяусуз бардыргьан неда аны ставкалары бек уллу бола баргьан кезиунде аны депозитлерини саны артыкь кебеймей эсе, тынгьысыз болуп башларгьа керекди, - деп чертеди Максим Осадчий. - Аны депозит базасы кьалдыкь болгьанын тыишли сайтлада билирге болукьду. Сёз ючюн, www.banki.ru интернет-порталы «Банкла» бёлюмонде битеу кредит организацияланы юсюнден толугь информация барды.

Ахчаны алгьан неда керюргөн кьыйын болгьан эсе Банк ахчаны жорюугуу бла байлалмай битеу торлю муужушланы чеклендирип башлагьан эсе, тынгьысыз болургьа керектис. Ол санда сечтугьуздан ахчаны башха жерге керюргөн неда артка алгьан кьыйын болуп барады.

Иелери алышынаса - Банкны иелери алышынаса, жан-

гылары уа белгисиз адамла эселе, бек сакь болургьа керекди, - дейди Максим Осадчий.

Юлголеден бири - «Пушкино» банк. Аны лицензиясы 2013 жылда сыйырылгьанды. Ары дери уа кьысса заманын ичинде акционерлери бир неча кере алышынгьандыла. Ахырында уа бу финанс учреденияны бюджетинде бир неча миллиард сом басысы кьорангьа табылгьандыла.

Сёзсөз, былай ышанла болгьанлыкьгьа, Ара банк ол неда бу учредениени лицензиясын сыйырылгьа деген тюз тоюлдо. Алай дагында хайыранычуланы уа ала сагайттыргьа керекдиле. - Ахчагызыны кьайсы банкга салгьан эсегиз, аны халине дайым кёз-кьулакь болгьанлай туругьуз. Финансла бла байлалмай битеу документлени да кесизге туттугьуз. Не аз да ишекликь болгьанлай, вкладкы мычмай жабып кьуюгьуз, - дейди банк эксперт Тимур Аитов.

Софья РУЧКО. «Комсомольская правда» газет.

Шимал Кавказ кюн сайын

Регион бюджетге - жангы онкодиспансер Кьарачай-Черкесде жангы онкодиспансерни кьурулушу бошала турды. Анга ахча регион бюджетден бёлюнгенди. Бу медицина арада жалаанда республикада жашагьан улгай, Россияны башха регионларыннан да саугьала болушлукь алышыкьыдыла. Анда поликлиника, стоматология, хирургия, онкология, химиотерапия, радиология, анестезиология, реанимация бёлюме эмда операцияла этичлюкь блок да болукьду. Жангы лабораторияла бла диагностика бёлюме ишлериликь.

Италиягьа чертлеуек ёсдоредиле Шимал Осетида Италияны кондитер фабрикасына чертлеуек ёсдоредиле. Апеннинледен келтирилген терекчилик Ираф районда хаугьа юйренгендиле. Аланы былтыр синар ючюн келтирген эдиле да, энди ала тирлик берини бошатырдыла. Чертлеуек терек башкьаланы минг гектаргьа жетдирге мурат барды. Ол заманда шимал осетиялы аграрийле чертлеуек бла иттичкьаны жалчтыу бла кьалай, Россияда импортну алышындырыгьу да юлошлери кьозааркьыдыла.

Дагыстанны кьол усталары бла москьавчыла шагырейлениркидиле Дагыстанны кьолдан усталарыны ишлерини Дакьриуно Москвада 10 августда ачылыкьды. Ары келгене уа дагыда республиканы турист-рекреация онгьары бла шагырейленирге он тоборкьыдыла. Экспозиция РФ-ни Президентинде Дагыстанны дайым представительствосунда кергюзтолюдо. Аны республиканы туризм министрствосу бла постпредствосу кьурайдыла.

Самолёт машина бла кьагышкьанды Чеченде энчи иели самолёт бла женил автомобиль кьалай кьагышкьанлары тинтле турды. Аны юсюнден Россияны Следствие комитетини Юг следствие управленийясында билдиргендиле. Кьозгьышыу 7 августда ингриликде Червенюна бла Шелковская станицаланы араларында болгьанды. Пилот сабялагьа дарман кьурагьа керек эди, алай самолёт жерге кёториле тургьанлай, белгиле тишип, азы бла кесини машинага ургьанды. Аны болныцгьа жетдиргендиле.

Туристлени саны танг ёсгенди Ингушетиягьа солургуа келгенлени саны жылы аллындан бери 40 процентге ёсгенди. Аны юсюнден республиканы Туризм жаны бла кьырал комитетини пресс-службасында билдиргендиле. Анда билегилерине кер, регионду тюз кьыралды туристе да 2,2 миниге жетип, былтырны жети айында эсе 300 адамгьа келгендиле. Солурга келгенле Ингушетияны тюз районларын артыкьда бек жараттыла, аланы асламысы «Эрзи» табыгьат заповеднигьа бла Джейрах-Ассин ачык тарых-архитектура музейге барырге сюедиле.

«Анжи» байракь бла - Климанджарогьа

Дагыстанлы Аслан Гаджмаев Африканы бек бийик тауна - Климанджарогьа-«Анжи» футбол клубну байрагьын кёторюп чыкьгьанды. Аны юсюнден «Дагестан» РИА клубну баш директору Рамазан Газиевни айтханына таянып билдиргенди. Бу ферлеге Аслан эки ай хазырлангьанды. Анга 10 килограммгьа артыкь болууда да тошкенди. Кьыйналган эсе да, ол муратны жетгенди - Кара континентин бек бийик тёлкесине (тенгизден 5 минг 895 метр бийикликте) кёторюлгенди.

Орамлада аманлыкьла кьайда азылыла

Прессе ичимизни сакьлуруну Шимал Кавказда орамлада этичлюкь аманлыкьла Россия бек басында да да болгьанлары тохтошдыргьанды. Генералын прокуратураны шартларна кер, арт 6 айны ичинде орамлада бек аз аманлыкь Чеченде (8,9%), Дагыстанда (10,2%), Ингушетияда этиледиле. Россия Федерацияны бек кримингоге районуна уа Москва саладыла. Ызы бла Воронеж, Челябинск областьга, Тува бла Санкт-Петербург бардыла.

Биринчи жер - бизни республикада алыннган суратлагьа

«Фотопарад» в Улице» деген халкьла аралы фестивалда Россиядан баш тыш кьыралдан суратчылары жюздө фоткы ишлери кергюзтөгенди. «Это Кавказ» портал анч юч саугьа тохтошдыргьанды. Биринчи Челябинск областьдан Егор Пазуренкогьа Кьабарты-Малкьарны тауларында 3800 метр бийикликке юз артында алдыргьан суратлары ючюн жетгенди. Экинчи жерини Санкт-Петербургда Евгений Курсков Кубчик элден сурат репортаж ючюн алгьанды. Ючючюге да ол элде олыннган сурат тыишли болгьанды. Аны уа москьвичи Владислав Батю алдыргьанды.

Ата-аналадан ахча жыйгьаны ючюн - сюдге ИНТЕРФАКС-ЮГ-гьа

ИНТЕРФАКС-ЮГ-гьа РФ-ни Следствие комитетини следствие управленийясынын пресс-службасында билдиргенлери кер, Калмыкьуу Элиста шахарында шкколдан бирини башчылары окуучуларыны ата-аналарында учредениягьа мейбел апыр ючюн ахча жыйгьандала деген ишекликте терселендиле. Тинтилеу бардырылгьа Элистада жашагьан тиширууладан бирини Россия Федерацияны Президентинде тарыхкьында сорго башлангьандыла. Ызы бла РФ-ни УК-сыны 285-чи статьясыны 1-чи кесетине кер [кулугьутун оздурду хайырануу] уголовный иш ачылгьанды.

Терорчулукьга кьажау керешин юсюнден фильм

Шимал Осетида «Уничтожение террористов» деген буртустулу фильм алырыла турды. Ол оман ишлери жашырындыкьа бардыргьан террорчу кьуумланы Шамил Басоева бошачары кьурутууну юсюнденди. Баш ролланы актёрла Игорь Петренко бла Алексей Вертокь ойнойдыла. Бек террористини сьфьатын а чечен театры актёру Аюб Цингиев кергюзторюдо. Бу аны кинода бирини ролдуу. Сьёмкала Шимал Кавказны торлю-торлю регионларынды бардырылгьанды, алай кьыссагы уа - Шимал Осетида. Аланы жаны ахырына бошаргьа белгиленди.

Информациягьаны материаллары кере ТЕКУЛАНЫ Хауа хазырлагьанды.

НАЛЬЧИКДЕ ТЕРЕК БАХЧА ШУУУЛДАРЫГЫНА ИЙНАНА

Бусагатада нальчикилени, бери келген кюнакъланы да бек сыйген жерлери Атажукун атлы культура эм солуу паркды. Сабийле ата-аналары бла, жашуалары келген адамла, орта жыл саудагыла - кыйсыбыз да бош заманыбызны бу ариу мейусю, олаз хауадан солюй, кыанатлы жырлагы тынгылай, заууклу ашыргыла илейбиз. Аны тарыхы уа 175 жыл мындан алгга башланганды.

Сау жылы ичинде воскресникле этип, 7 ноябрьге, Революцияны алтыжылгына, Коммунист Интернационал атлы парк ачылганды. Аны ара аллесеяны путиловчыла республикагы берген беш трактор чыкылдыла. Алланда барганча арба тагылып эди. Анда уа - «Красная Кабарда» деген газетни басма станюгу. Ол листовкала чача бара эди.

Андан ары парк беш, жайыла барганды. Европада, Америкадан, Азиядан да келтирилп, терекле орнатылгандыла, жолчукла ишленгендиле. 1930 жылда аны атамы «Кзабарты парк», 1933 жылда уа «Сталинин паркы» деп атагандыла. Тамам ол жылда кирген жерде беш метр бийиклиги, сегиз метр узунлугу болган арка ишленгенди.

1958 жылдан ары уа ол «Култураны баш солууру паркы» болуп турганды. 2007 жылда, Кзабарты Россияге кышулгананна 450 жыл болмаганды, анга кзабарты жаммаут биригуилени тилеклери бла Атажукунни аты атылганды. Малкяр халкы ала журтун кзыйткан жылдан бери аны таматасы болуп Мусукаланы Юсоп, Тауенканы Хызир, Хочуланы Али ишлендиле. Аланы хар бири да аны айнытууга тынгылы ююшлерин кышкандыла.

Буюгон Нальчикини паркунде Кавказда ёсуючо тереклени эм колкюпани элли беш, Шимал Америкадан - жыйрмаго тогуз, Европада - онкетти, Япониядан бла Кытайдан, Кореядан - онбеш. Орта Азиядан онкетти турлюсо орнатылдыла. Алай бла, ала сансыз кеп кыанатыгы мында жашар болум, бизге уа, аланы чоюдуелерине тынгылай, табиगत ариулууга заууклу солуу ол бердиле.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

1842 жылда августда Кавказ линия араны таматасы князь Владимир Сергеевич Голицын Нальчик посёлканы кыатанды терек бахча салыр оюмга келип, бери Россиядан бу жагы бла сынауу болган устаны келтирди. Ол ишни кыуаргга, мында бир кыуум адамны да бахчачылык ишге юйретирге керек эди. Башчы байла бла биле кеслерини жумушчуларын сайлап, ары жаш адамланы мерилерин элегенди. Аланы илерине уа, алай болса, ырызлыктын билдире, кегет битимлени дунинаны терт жаңындан келтирилген бек иги сортларын берлигин да айтканды жиберген кыагытанда. Владимир Сергеевич Нальчикде терек бахча шууулдарыгына ийнана эди.

Князь салган болжалга кере беш жылдан ол жагы бла жетишилмеге кыуаргга болуук эди. Ол кеслерини жерлеринде терек бахчала салып, аланы ариу ёдюрөгүн ол жаңына окургга салган жумушчуларын кийиндирген, аланы ашларына-сууларына кыуарган байлагы-бийлеге комюш ахча бла 250 сом, аланы бахча ишчилерине уа 50 сом бериге деп, кыагыт да жарашдырганды. Кырлагы уа жыл барлык окуучу ючюн бир зат да телере керек тоюук эди. Соктала окуп бошогандан сора битеу бахча ишледе керек болуук инструмелне, иги урпукла бла да жалкытылык эдиле. Былай ишле битеу Шимал Кавказда да бардырылгыра деп, оную этилгенди.

1846 жылда князь Голицын кесини рапортунда сенатор Василий Петрович Завадовскийге былай жазганды: «Терт жылы ичинде Кзабартыда иги кесек кегет терек орнатылганды. Алай бахчала хайыры болганларын ол жерлиле анылайдыла. Аны бла бирге бу кимге да хайыры тирек ишде мен сизге Вольный Аулда. Нальчикни онг жагысында кыаналы алында, юлголо бахча этерге болуугун билдирме. Ол затха деп иги жерден терт десятина (4-5 кетер) бөлүп, аны төбегерин чалы бла бегитире болууктуу.

Анда жууук ачылганды алма кетмеге, сары эрик, бал эрик терекле ёседиле. Аладан салыргга, Крымдан келтирилген битимледен жалгач, аланы сортларын игилдирирге болууктуу. Алай

ишлени уа Нальчикде жашагыла, форштатда тургандыла. Кзабарты аулдагыла да эте биледиле. Такта кегетлеге иги урлукланы Ригада Вагнерден келтирирге керекдүү...»

Болсада ол жыл окуучу Шамильни Кзабартыга келгенин тыялгамганы ючюн Голицынны кетерип, Кавказ линияны арасына таматасына генерал-майор Георгий Романович Эристовну салгандыла. Ол аллындагыны башламчылыгын андан ары бардырганды. Кавказны жарым патчакы Михаил Семёнович Воронцов 1847 жылда анга: «Нальчик кыаланы жаңында командр кыуум солюй турурча, кегет терек бахча этерге», - деп буйрук жибергенди.

1850 жылда, Эристовну тилеги бла Крымдан Никитский аты Ротмистра сад Нальчикте Иваноз деген уста терек бахчаны жибергенди. Онбеш жылы ичинде ол орнаткан терекле ёсгендиле, жёге алла да салынганды.

1865 жылда Кавказны аскер командованиясы Россияге иги кулуук этгени ючюн терек бахчаны полковник Атажук Атажукинге бергенди. 1880 жылда уа, жаммаут ахчадан ёнюк алып, аны кыайтаралмаганы

ючюн ол аны кзабарты халкыны эркинлине ётдиргенди. Ол чакыда Кзабартаны бла Малкярны жаммауы аны жарым гектар жерин алып, анда Тау (Горская) школну ачандыла.

Иесиз кыалган бахча алгынынгы ариулугун тас эте башлаганды. 1898 жылда анга жаңыдан ёс бурганчыла - жаммаут ахчага буруу салгандыла. Болсада анда тереклени кесгендиле, ары мал бошлагандыла, алай бла, аны халы сукуланырча болмаганды. 1901 жылда аны оюуну Нальчик слободага бергендиле.

1910 жылда Владикавказ темир жолу акционерлери Киргер-Войновский эм фон Кектер бахчаны сатып алыргга кюрешгендиле, анда ванналары менмяканы, кеп (бусагатада Ток) этгендиле, курорт залны фундаментин салгандыла. Алай андан ары, Биринчи битеудияны уруш башынчы, ишлерин тохтагандыла.

1920 жылда Нальчик округуну исполкому шахар паркны кеси оюнууна алып, кыдууларга, андан ары айнытыргга оную этгенди. 1923 жылда Москвадан архитектор Владимир Христоворович Казин келгенди. Парк аны проектинге кере тиорленгенди.

Окутуу

Тырысуузу бешинчи номерли гимназиясы жалаңда Элбрус районда угай, республикада да окутууну ал сагырындады. Аны «Россияни эм иги 100 школу» деген конкурсу лауреаты болганы, «Билим беруюно калтасууну белгис» грамота бла сауылганнаны, «Жылы школу» атха дайым да тийишли бол турганы да ослон ишшаны юсондон билдиреди. Мында окуучу кыайлы баш аныуу озын окуучу жалаңда жетишиллерини юсондон а биз, аны директору Моллаланы Фатимага тобел, ушак этгенбиз.

«Билимли эмда жашауда тийишли жер табаргга кыолларындан келликленди ёсюрюргеги мурагыбыз»

- Фатима Чабиллова, сизин тынгысыз, тамблагы кюнге таукул кыуарган адаманы танып, педагог коллективни да талантынууу даражасын биле, гимназия тохтаусуз алгга барды деп, айтыргга болуукму...

Ол керекси бла да алайды. 2003 жылда окуучу биз аны айнууу программасын тохтадырган эдик. Проект ал кезиуде эксперементча бардырылганды, болсада кесини жетишилмилгин да кёргозтгенди. Биз элективний курсларга, кыошкы билим берген программалагга юйренип, алагыа тиюннген да этгенбиз. Профилиле окутууну кийиргиге да тынгылы ёс бурганбыз.

Андан бери дагында юк программаны жашауда бардырганды. Ол а, бизге заман бла бирге атларга бошулук болгандан сора да, бир-бирде аны озаргга окуучу онг бергенди. Ишбизин алай системлага кере кыуарганыбыз, айкди да, ашы жетишилме жол ачды. Гимназияда тийиши даражада билим алган жашла бла кыыла вузлагга да киредиле.

- Озгын окуучу жыл а сизге не бла магаланы болганды?
- Кесибизни чеклерибизни кенгертип, билим берую комплексге айланганбыз. Улуу школгга дери бөлөнүмюк, башланган, орта эм тамата зенолорыбыз бардыла. Андан сора да, алгынынгы сабий-жаш тёлө ара бизни структуралыгыга кыошулганды.

- Окутуучу жагы бла уа кыаллы жетиширерикиз юсондон айталгысыз?
- Программа юк зенону барксында да тынгылы тамаланганды. Тогузунчу, онбиринчи класстаны тауусханларгы сынауладан чурмуусу ётгендиле. Выпускник келерибиз, ала уа 33 болгандыла, тутхучу билим алганыларны а Бир кырал экзаменди эселтери ачыкылдыла.

Сёз ючюн, математикадан баш окуу тилден ала иги да билим болганыларны белгилерчиди. Эки жылы ичинде сабийлени итот аттестацияга хазырлауу мониторингин бардырабыз. Аны кезиуде ахыргы тиле ишледе ала ЕГЭ-де алган баллары бирге топуслунай келишдиле. Ол ишан а эселпени ачыкылыларын, хар окуучууну да билимин андан ары ёдюралыгынын кереди.

- Бу жол майдал алганыларыгыз а келюо эдиле?
- Окууда энчи жетишиллери ючюн аллай сауагыга тогуз выпускник тийи

ишли болганды. Кертиди, биогенлокуе университетлеге кере туруп, аны азды маңсары. Болсада майдаллау беруюе биз байрамчана кыарыбыз. Нек дегенде аланы алгычала анча жылы ичинде билимлерини тутхучулукларын белгилегенли, торло-торло олимпиадалада хорлаганай, илим-тунту конурсларга кыатышханай, атыбызы игилие бла айтдыргыналай турардыла.

- Тогузунчу классны уа ненча окуучуу таусканды? Мындан ары уа аланы кыаллы умутлары бардыра?
- Селуй да 69 болдыла. Онуучугга аланы бир 85 процент келпиди. Профили класстаны да (химия-биология, физика-математика эм социал-гуманитар) кыурап бошты турарбы.

Ашары 4-чо бетдеди.

Хаж кылыуу

Быйыл Кзабарты-Малкярдан Меккага хаж кылыргга 250-ге жууук адам барлыкды. Аладан жетиши бу сыйлы жолгга «Мамырлык» жан-дурлуук Фондуу таматасы Ахматтаны Назир хажини башчылыгында чыгарыкдыла. Озгын шабат кюн ала бла жыйлыу болганды.

Назир хажини айтханына кере, тереде болганыча, аны биргесине Сауд Аравиягга атылган кыуум кеп миллиледи. Анда Кзабарты-Малкярдан, Кырчаий-Черкесден, Ингушетиядан муслиманла

Сыйлы жумушха тебирезенде, чырмаулагы, сынаулагы да теёюмлюлюк керекди

бардыла. Алгычына, жолуучулукка экиге бөлөнүп тебиреркиде. Биринчи кыуум жолгга 17 сентябрьде чыгарыкды, анга таматалыкны Ахмат улу кеси этерикди. Анга 36 адам киреди. Ала «Минеральные Воды» аэропорттан Мединага чыгарыкдыла, озы бла Меккага барлыкдыла.

Экинчи кыуум а 19 сентябрьде кетерикди. Аланы жолда «Ислам в Евразии» газетни баш редактору Аккайлыны Хасим хажи ашырыкды. Ала уа Магас аэропорттан Иорданияда Кабагга учарыкдыла. Ызы

турууну юсондон. Бирле тилекли бу тауну төпсөндөн этерге керек сунуп, не кзадар ёрге минерге кюрешедиле. Алай Мухаммад (Аллахны салымы анга болсун) аны этеклери да Арафады дегенди хадислеринде. «Файгымбар бу конон Алаха табылып, Кыран окупт, дууала этип ётюрөгүди. Биз да алай этерге борчулук. Дагыда айтыргымын, тауда адамла кёлдөлө, барсы да бирча ак кийимледиле. Аланы аралап санды та болган бек тынчды, алгын жылда алай жарыуу ишле болган эдиле», - деп

бизге айтканга кере, быйыл

чючюн быйыл хаж кылыргга чыкмаган муслиманла ол кюнде ораза тутсула, Аллахны аллында сууалыкык табарыкдыла.

Сёз салкынычы юсондон да барганды. Назир хажи танымаган адамланы ызыларынды бармагга, аладан жуук алмазгга да тилегенди. «Жолда кеп санды китала ююшючюдөлө. Алай ала Россияде эркин этилмегенли тезмесине кийирилге да болуукдула», - деп кыошанды ол.

Тоёушундан сора Назир хажи бизге айтканга кере, быйыл

«ДОСТОЙНИЙ НОВА БЛАГОСОСТ И РАДНИТЯ»

бизге айтканга кере, быйыл Мухамат Файгымбар хаж кылынуу джихад бла тенг этгенди. Аны мағанасы уа - Аллахны жолунда сынаулагы, чырмаулагы тобел, аладан кытуулууну тоз молпарын табыду. «Аны ючюн бир биригге сак болуугуз, хурмет этигиз. Миллетлени араларында даулы аны унутугуз. Биз бу жолда барыбыз да бир халкыбыз - муслиманла», - деп чертгенди. Аккайлы Хасим а Меккада бек кызыу болганын эсгертип, кыай кийинге керекисин, тийишуулары сифатларыны энчиликлери юсондони айтканды. Россияни класлагыа кере, кырал жумуш ючюн борчлары улуу болганында, чырмаулагы жиберемерлерин да эсгергенди. Алгандан да приставланы федерал службасына барып, борчулугу болмагыны юсондон справкала аласагыз та болуук эди.

Бар эс уа, ахчаны тёлөп, аны жабарга тийишли дегенди. Муслиман календары Зуль Хиджра айны биринчи юкюно магаланылыгы уа Кыдар кечеге тенгдиле, деп билдиргенди Хасим хажи. Аны

бир жаңгылык барды. Ахыр беш жылы ичинде хаж кылынып, энди жолгга жангыдан чыккыанлагга Сауд Аравияны патчаны оюуу бла кыарыла 535 доллар төлөргө тийишлиди. «Бизге уа аны юсондон битеу документе ачык болгандан сора билдиргендиле. Сёзсоз, ол аз ахча туюлдуу, аны хуржундан чыгарып берликке кеп туюлдулде. Мен билгенден, бирлеге аны ёнок алыргга да тоюшени. Болсада алайлы чырмаула адамланы Аллахны жолунда албугартмазла деп ишанабыз», - деп белгилегенди.

Ол айтканга кере, быйыл Меккага барыргга оюнгенли саны биле ёсгенди. «Ахыр беш жондо тохтагандыла ансы, жерин барымыз деп, Дагыстандан, Чеченден башлап, Ставропол крайга дери да сөлөшсөнгө кеп эдиле. Көөтала жетишегенден бек аздан 60 адамгга улгай дегге тоюшени. Алай Аллахны ахшылыгында алагы бу сыйлы жол кезиуде ачылып деп ишанама», - дегенди.

ТИКАЛАНЫ Фатима. Суратла авторундула.

ТАБИЙГАТ

Хауаны болумун ким буады?

Хауада бола турган сейир хажаны сылтауларын аныглатаргга кюрешген оюмла торло-торлодөлө. Аланы арадына ишле ула бла байламы теорияла, ныгыш хапарла да бардыла.

1-ЧИ ОЮМ: КЮН ЖЫЛЫН-НАНЫ ЮЧОН СУУК БУЛ-ГАНДЫ.

Метеорологланы айтхангына кере, хауаны торлөнгөнни баш сылтау кюн жылынганы (глобальное потепление) бла байламдыла. Дагыда бек сууук, неда бек кызыу кюнге кёбейгенде. Кюн жылынган кезиуде уа хауа сууук болганын сейирде. Белгилли алим Александр Обухов: «Кюн жылынганга бла табиятат тынгысыз болганды», деген эди. Башхача айтканда, бек юйренген хауа болум азыгаыны сезиледи.

Хауаны болумунда башхалык азыгаыны ючюн, бек юйренген хауа болуму азыгаыны аны бла бирге уа желле меридиандала асламыракдыла. Аны ючюн хауа бирде шимал жаңындан, бирде уа кыбыладан келеди, - деп аныглатды Россияни Тидрометарасыны таматасы Роман Вильфанд.

Меридиандала болгын процессе терк-терк кытайлыгылар ючюн а, сууук кюнге аслам болгандыла. Дагыда бек сууук, неда бек кызыу кюнге кёбейгенде. Кюн жылынган кезиуде уа хауа сууук болганын сейирде. Белгилли алим Александр Обухов: «Кюн жылынганга бла табиятат тынгысыз болганды», деген эди. Башхача айтканда, бек юйренген хауа болум азыгаыны сезиледи.

Ара Россияде сууук желле кёбейгелери Арктикада хауа жылынп барганы бла байламды. Андан сора да кюн жылынганны ючюн бек сууук неда бек кызыу кюнге кеп замангга тохташханлары да эсленди. Сёз ючюн, 2010 жылда Россияни европалы кесегинде халкы ол тошоуделен, кыуурак желден, хауа асыры бек кызыгандан кытайлыгы тургандыла. Ол циклонла бир бирлени басып, тыйып турганылар ючюн болганды.

Роман Вильфандны айтханына кере, келир он жылы ичинде кыралда хауада былайлы сейир торлөнүлө болганыла турлукудула.

Ахыры 4-чо бетдеди.

Жай солуу

Арт бир иенча жшлы ичинде «Долник-санаторийде Чечен Республикадан жашчыкыла бла кызыкчыла солуп, сауукчыларын да кючлендирип кетгендиде. Быйыл да бу учурдене кюншун республикадан келгенгеке кыноккыбайлык этиу жаны бла ахшы тересине кертичи болганды. Жайны биринчи солуп кючлендирген бери мында сөгиз жюздөн аслам сабий туруп кеткенди. Бу кюнде уа аланы ючюнчо кызууму келип турарды. Ала 25 августта дери солукрудыла. Балачыктыла асламы екозупулдыке неда атасындан бла анындан бир би болмаганыла. Аны себепли санаторийде ишленге алагы артыкыда иги болурга керешедиле. Аланы мында турган кючленери бири башкысына ушамызча этгендиде. Санаторийде телсерча энчи жер, спорт майдан, сабий шахарчык, сауукч сакалуу ара, жыйылдыла

Жарыкчылык эмда сейирлик ишледен толу кюнде

бардырылычу, кино-концерт залла да бардыла. Автобуса бла, жану да жолуучулуктагы терк-терк чыгыдыла. «Долник» не заманда барсанг да, арбазы, мекканы теверге да тазыда, полле, юкюлке өседиле. Сабийлини кюркыуусулугу да тынгылы жалчылыныпды. Аны жерине ким да эркин кирип кыаллык тойлойдю. Полицияны кыулукчулары дайдм да сакдыла. Биз ары барган кюн арбазда жамма туюндон жарык миллет макамла ушитиле эдиле. Бир жашчык, дауурбас-

директор Ануар Ашкановну хайрындан сунама. Ала бу балагага бек саккыдыла, тюз да кесперниккегеча кыайгырадыла. Артыкыда ашларын татылу этерге керешедиле, эрттен, тыш, ингир азыкыла араларында уа сюйгенге алма, кертме, апельсин, булка, печенье, конфетле да, татыл, гарс суупа да бередиле. Бир башка зат сюебиз десесе уа, ол сабагт тапдырадыла. Гитче Мадиначыгы а, ышара, кыатыбызга келип: «Кереми-сиз, асыры кеп ашагынман, тегерек болганма», дейди. Юригичуо Хава уа, сөзге кышуулуп: «Сизин миллет ашаркыларыгы асыры игиден, кыайнын токк болуп турса да, кезюн тоймайды, табакча коюп кетерге кезюбюк окуна кыймайды», дейди. Кыатыбызга келген башка жашчыкыла, кызыкчыла да республикада керген затларыны юслеринден улуу жорек кетюрюлук бла ханарлай эдиле. «Биз «Осурукчу» бла барганбыз. Ол нарт батыр болганын, адамлагач ол келтиргенин да билгенбиз. Черем чучурла уа кылай аридула. Албга юйюбюзге тансык болз эдик, энди уа кертигибиз келмейди», дейдиле ала, бир бирлерине ал бермей.

ХОПЛАЛАНЫ Марзият. Суратланы автор алганды.

Хауаны болумун ким бузады?

Ахыры. Аллы 3-чю бетдеди. 2-чи ОЮМ: ХАУАНЫ АЛИМЛЕ ТЮРЛЕНДИРЕДИЛЕ

2010 жылда Европа кызыкчуулукунда кыйналганында, Улуу аронн кючлерде сы-накча бардырган филикли терленгендиде. Элементарнн чистаиланы тинтен дуниа башында бек улуп сынау институт Францияны бла Швейцарияны чеклерине ишленгенди. Алимле юзюну бузуу бла керешедиле деген юрмандан буюгон да эшитирге тошеди, колайдер 2016 жылдан бери ишлемегенине да кырамай.

Хауа болуму турлендиреу бла керешенине ишекли энти-ти бир илму комплекс Алксанда орналынды. Америкалы НААР проект иносфераны бла поллярнн сияныны тинтуу бла керешеди. Алай бу илму учурдене дуниа башында кюнчо халына суганакчылык этгенини юсюндөн хапарла ол ишлеп башаганы 1997 жылдан бери жюрюйдиле. Ол улай, НААР жер тебилени, суу басуулары, улуп желлени, сакж жуулганы да чакырдыла деп терленгене да бардыла. Алай установка уа Норвегияда, Россияде (Нижегородский областьта), Украинада да болганыларын айтырга тиийшлиди.

Хауада сейир болумланы Кытай «Мо-чзы» деген спутникни кекге чыгарганы бла да байланы этгенге да бардыла. Ол квантовый телепортация жаны бла тинтилеу бардыр мурат бла кыралганыды. Биринчи экспериментле тап этгендиде. Алай чыгы бла уа спутникни ишинде чырмаула башлангандыла. Экспертлени оюмларына кере, аны хата-

сындан аэрионланы саны кёбейгенди, ол а хауаны болумун бузарга болукчуду.

3-ЧЮ ОЮМ: КЮН ЮЧЮЛОП БАШЛАГАНДЫ

Астронома, Кюн тирилгин тас этип башаганын эсептеп, кыайгы этедиле. Арт жылда Кюнде магнит болумланы саны азайганды, ол а адамны савуула, хата келтирише болукчуду. Алай окуму Великобританияда Бирингем шаарны алимлери айтхандыла.

Кюнде 2008 жылда жангы цикл башланганды. Аны ючун а астронавта ол ючюлоп башаганды деген кюркунуу жайгандыла. Кюнчо тирилгин аны юсюнде тамгалга кергозтеди. Алай быйыл а ала бек азыла эмда аланы саны кыскархганлай барадыла. Суратландан ачыкланганыча, ала жаратылмыш жерлени терленди да азылды. Андан бора да ол планета акырын буралады.

Алимлени акылыларына кере, Кюнде магнит болумла азайганын бла Жерде сууукла тохташкандыла. Дагыда шёндю хауада болган турленуенин азындан андан да сейир процессле башланырга болукчуду.

4-ЧЮ ОЮМ: ХАУА САУУТЛА

Халкыла аралы конвенциялык кере, хауаны турлендиреу болукч сауутла бла хайырлангычы жарамайды. Болсада аланы жарашдыруу ишле бардырлымдыла дерча тойлойдю. 29 майда Москвага жеткен улуу жолни хатасындаму адамла жоюлган эдиле. Ол заманда, Запад эркин этилмеген технологияланы хайырлангыч, Россияде табыггатыны, хауаны

болумун бузгандыла, деген хапарла жайылган эдиле.

«Хауаны турлендирген сауутлагы уушш технологияла уллу байрамланы кезуюнде бутулданы чачанда хайырлангычдыла. Бу мадарны уа аскерчи жарашдырганларын айтырчды. – дейди аскер алим Андрей Шалыгин. – Буюгон-люкче уа хауаны турлендирген технологияны хайырланган компанияла кёпюле. Башкача айтханда, бу жаны бла экспериментле салындадыла, алай ала контрольда тойлойдиле. Аны ахыры уа не бла бошалкчыды?

Хау, байрамланы кезуюнде шаха планы тийресинде реагентле себерге жарайды, ала жаланда бу жери хауасын турлендирикдиле. Алай аны хатасы минг километр узаклыкыда да сезилилди. Табыггат болумланы турлендируу жаны бла мадарла кеп тойлойдиле. Сёз ючюн, циклоняны араларында химиялы затла себисепсе, ала бирге кышуулганды, улуп желле башлангычында. Алай бла сакж жуулганы, ырхыланы, суу басуулары, бораннаны да чакырдырга болукчуду».

Пентагон хауа болуму турлендируу жаны бла ише артыкыда уллу магвана берди. Башында сагынылган НААР институт аны боисунунда да болганы анга шагатылык этеди. Бирлени айтханырача кере, америкалыла Россияде ишине чек салынган ИГИЛ террорист организация орналышы жерледе кыргакчырт, урушда алай бла хорлагыч муралары барды.

Табыггат кыйынлыкыла хауаны турлендирген сауут-

ла ючюн башланганыларын шарт тохта шдырырга онг жокуды. Алай аланы хатасы уа бек улуду; тирлик, аз мюлок производстоуу жаруусу болады, экономикада кытылык башланады, жамауатда власть органлагча кыажалуук өседи. Быйлай болуму хайырланып, революцияны башлау а полит-технологияны ишлерди.

5-ЧЮ ОЮМ: ГОЛЬФСТРИМ ЖЫЛЫТКАНДЫ

Быйлай сёз океанда Гольфстрим деген жылы потюну юсюндөн барды. Аны кылай тохтадырга болукчуду? Гольфстрим шимал жанындан келген сууук Лабрадор теңене бла тобешиди, ол а аны тобуу бла ёгол, Европалга жетеди. Аны Лабрадор суу туюрукч эм ауурукч болганы бла байламды.

Андан сора да, кюн жылынган ючюн, Арктикада бу эрип барады – бек алгач Гренландияда. Ледникле уа туюсу судан кыралганылар белгилди. Ол Лабрадор суу туюрукч эм да океанга туюсу суупа келтиредиле. Алай бла Шимал Ледовитий океанда тулуу суу азайып барды. Туюсу суу туулудан ауур болганы ючюн, ол, океанын тобюне батмай, Гольфстримни жюлуна туруу, аны таяды. Дагыда Лабрадор потюкда да туюсу суу болганы ючюн, ол, ауурулундн тас этип, Гольфстрим бла кыатышы, аны жолун тыйып тебейрди.

Сёзге, Европа бир иенча кере булаганды: ахыр кере XIV ёмюрде, Алимлени акылыларына кере, ол Гольфстрим акырын-тын болганы бла байламды.

«Аргументы и факты» газет.

«Билимли эмга жашауда тийишли жер табаргыз кьолларындан келликлени ёсюрюргезди муратыбыз»

Ахыры. Аллы 3-чю бетдеди.

Бирсилери уа башка-башка жерлерге, ол санда Элбрус регион колледжде да, барлыкдыла. Арт жезуде орто профессионал билим берген окуу юйледе буюндун университетлени боисунуларында болганыла, буюрысы база, программа да иги жангына торленгенлери себепли, биз аланы сайлауларына чырмау этмейбиз, буюн ыразы окутуубуз.

Гимназияда «Достуналра среда» комплекс ачылганыны бары уа ким да байланы ишиги кылай барды?

– Проектни кийирден алгач педагогга анга энчи хазырыкчыны этгендиде. Буюгонлюкче бу программача тийишлиликде билим алганыны саны юч кереге ёсгенди. Бизде энди шахарны бирси жерлеринден келип да окуудула сабийле. Бир бирлери он-онки жылларында окуна жуук билимэй эдиле. Шёндю уа жазгын, окууган да этелде.

Биз аланы не жаны бла да айнууларына, жангы болумлага юриберилене кыайгырганыла туюрбиз. Сауукчуларын игилденди, физкультураны энчи тренажерланы хайырланы бардырабыз. Жюзерге уа Нальчикке басейинге да этиу-уубош, жаксыз аш-азык бла жалчытыгы. Быйыл жайда кеп баланы эм кылайысы юйорледен киичилени «Звёздочка-санаторийге жибергенбиз.

– Сиз сабий-жаш тёлю ара гимназиягача кышуулганыны

Юсюндөн билдиргенсиз.

Аны хайырландан жашчыкыла бла кызыкчылыгы кышакч билим беруу жаны бла онгарыбыз энди асламдыла. Кёбюсю спорт техниккага тышюнедиле, илишчанга атырыгыра да юйорендиле. Келир заманда аланы практикага сефирленин кызогвар умтуубу да барды.

Окутууну буюноклюк торлюссюне кечерге уа сюймемисиз?

– Биз аны юсюндөн да сагыш этген эдик. Болсада хар зат турганыча кыалсын деген онсууда тохташканыбыз. Беш кюнчю сайлыкчы, программамы ёвтер ючюн, дерслени санын кёбюйтерге тошорикди. Алай болса уа, элективнн курсланы, кышакч билим берууну, хурериле бла энчи дерслени бардырырга, олимпиадалага, конкурсларга кыатышырга да заманыбыз жетиширик тойлойдю башачан айтханда, битеуду чыгармачылык эм айнатуу ишибиз жюк болуп кыаллыкды. Ол чекте жетдирге уа жарамайды, буюндун гимназияны таусуачна не жаны бла да жашууда кыйналмазлыкларын ала тохташканыбыз.

Жангы окуу жылыга уа кылай жашыранасыз?

– Ата-аналаны болушуклары бла сабийле кабинетлерге, ашханалга, спортзалга косметикалы ремонт этгендиде. Хар жерде да таза, ариу болурча, кыолларындан келгени амалгандыла. Шюлгача дери билим берген бёлюмюбюзню

чардагыны ары дери алышып бошарыбз деген умтуубуз. Бу жумушда бизге район администрацияны башчысы Залихан Канышаубий болушанды.

Хар замандача, биринчи класска келликчиликке, ала уа 88 боладыла, июнда шюлгач хазырыкчыны этгендиде. Ала устанлары бла танышкандыла, лекциул, логопед бла да тусте этгендиде. Ата-ла анала бла тобешилуу да озгандыла.

Келе турган жангы окуу жылдан а не саккалысы, кылайла умтулгырыбыз бардыла?

Окутууду да юйорендиле жетишим педагоглары ишлерины тынгылы кырауларында болганы белгилди. Андан сора да, ала биригирге тиийлилдиде. Бизде ахшы устанла урунадыла. Мен аландан чыгармачылыкны эм башламчылыктыны саккалаймы.

Педагоглары август кенештеринде эндиги борларыбызны, жангы айнытуу программанын юслеринден да сёноширибиз. Тамата класскага жюргюргенде бизге энчи эс буруп, ала конференцияла, олимпиадалага, бирси эришюлеге кыатышырга онгла кыраурыкчыбыз. Бизни муратыбыз не жаны бла да айныган, билимли, жашауда кесини жерин табарга юйоренген жаш тёлюню ёсдюргюргиди.

Ушактыны ТЕМИРЛАНЫ Анатолий бардырганды.

Шоу-Бизнес

Эстрада жулдузларыбыз налог төлеймидиле?

Бизни эстрада жулдузларыбыз барысы да энчи предпринимательгеча жазылыпдыла эм налогланы жентилгенген система бла төлейдиле – кыранчарларын санамаган, сёз ючюн, кийимлерин, клип алдырганыларын, жыллык альбурларындалты процентин. Неда, кыранчарларын санаганды, – онбеш процентин.

Алай, налогларын жентилгенген система бла бериге эркинликлери болганла – штат-

лары жою адамга жетмеген, хайырлары да тогузу айны ичинде кыркык беш миллион сомдан аз болган филиалсыз организацияларды. – Орта эсеп бла тергенде, бек биринчилене саналган жулдузла кыралга бир жылга 3-4 миллион сом төлейдиле. Ала сахнага бир чыккыларынары эсте алысан, ол алай кеп да тойлойдю.

Тыш кыраллы гастролерла,

налог резидентликни юсюндөн шагатылык кыагытыры жюк эсе, Россияны тийресинде алгач хайырларындал бизни кыралга отуз процентин төлейдиле. Кенг жайылмаган, жашырын тобешиу-концертледе конвертледе ахча алганыла да болады артистлени. Аны хайырларындал ала налогланы бермейдиле.

Интернетден.

Контроль

Юч жюздөн артык бузукчулук ачыккланганды

Быйлай биринчи жарымында «Газпром газраспределение Нальчик» компанияны специалистерга ызлагы эркиндик кышуулган юч жюздөн аслам шарт тохташдыргандыла. Аланы кеп кылай бары да киюл юйледиле, сегизми уа – предпринимачы.

Бу шартланы юсю бла ишлени органларында дау кыагытла берилгендиде. Бузукчулук эт-

гелени кёбюссюне тазир төлерге тошеди, бирине уа угонувонн иши ачылганды. Кёк олуктуну эм кёп уругангыла уа Прохладна аймак Бахсан районладан болганылары тохташдырылганды.

Компанияны специалистерге сала айтдыла, Быйтыр биринчи январьдан башап газ ызга эркинликсиз кышуулгандыла салынчыгы тазирин бгачеми иги кесекте ёсгенди. Энди

адамла 10-15 минт. организацила уа 100-200 минт сом төлерге керек болукчудула. РФ-нн Угонувонн Кодексини 158 статьясына тийишлилик уа быйлай бузукчулук этгенге угонувонн иши да ачылырга болукчуду. Мында уа тазирин бгачеми жою минт сомдан башланады, неда ол инсан алты жылга тутмакчга олтуртурга болукчуду.

Сансызлык

Цистернага ёрлеп, кесин токта урдурганды

Кызарты-Малк-арда транспорт полицияны келчеклери «Прохладна» темир жол станцияда адамны ток ургын шаркунды эсептеди, деп билдиргендиде РФ-нн МВД-сыны СКФО-да Транспорт управленисыны пресс-службасындан.

Белгилемича, полицияны

«Прохладна» станцияда бёлюмюне ол тийреде темир жолдан биринде тишируну ток урганды деген билдируу келгенди. Олсагач окуна ол жерге полицияны следствено-оператив кыаууму жеткенди.

Ала тохташдырганга кере, Прохладныйде жашагачан

22-жыллык тишируу темир жолда турган цистернага ёрленген аны бийик волтулу темирчыбыкчанд токурганды. Терисини талай жери кюкч, кызы болнычага тошгенди. Ведомствода айтханыларына кере, бу шартны юсю бла шёндю тинтилуе бардырыла турдыла.

Авария

Ким терс болганын тохташдырыдыла

Бу кюнде Прохладна районда болган аварияда водителе влгенди, деп билдиргендиде республикалы ИГИД-сыны пресс-службасындан.

Бешинчи августта эрттендикте, Прохладный шахарда

жашаган 41-жылкы эр киши, Тирныкауздан «Нива-Шевроле» машинада бары, жолуну бирси жанында келген «Мерседес» урулганды. Анда 27-жыллык бахсанчы жаш бара эди. Алай бла прохладначы киши алайда

жаралы болуп ёлгенди. «Авария не ючюн болганын тинтиу барды, анда ким терс, кими току болганы да тохташдырыла турды» – дегендиде ведомствону пресс-службасында.

Бизни корр.

УЧУРДИТЕЛГЕ: КЫААРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ КЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор АТТАЛАНЫ Ж.Ж.

РЕДАКЦИЈА:
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редактору оорунбасары), ЖАНУРАЗЛАНЫ Нахабат (баш редактору оорунбасары), ТОКЫЛАНЫ Борис (жууаплы секретары), МОКЪАЛАНЫ Зузура (бёлюмю редактору), ТИКАЛАНЫ Фатима (бёлюмю редактору).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редактору примачылыгы - 42-63-01.
Баш редактору оорунбасары - 42-38-21, 40-84-82.
Жууаплы секретары - 42-66-85.
Секретарин - 40-93-62, Корресптор - 42-63-52.

РЕДАКЦИЈАНЫ БЕЛОМЛЕРИ:
Политика эм право - 42-24-02, 42-67-68.
Экономика - 42-66-73.
Культура - 42-66-76.
Социал ишче - 42-75-82, 40-59-18.
Курортта, туризм эм спорт - 40-39-93, 42-66-71.
Окуучулуу бла байланыкчыла жюрюктюу эм жалчылык - 42-37-94.
Эчи корреспондент - 42-68-72, Тилмачыла - 40-28-97.
Операторла - 40-28-49, 42-39-65.

Редакция авторла бла кыагыт жюрюгтөмбиз.
Ким жамангага рецензия этилмейши жала артча кыайгырмайдыла.

Газетте басылганын материалда айтылган оюмла редакцияны жана бек келешке болукчуду. Алада айтылган бардыр Россия Федерацияны Басманы юсюнде закончу тийишлиликке материалды авторлары келесири жуушпайды.

Редакция авторлардан 400 гезит тизгенди (машина бла жазылган 5-6 бет) келино айтпайды.

Газет Басманы эм асламы информацияны эркинликчи кюрюктуу жаны бла Кызылгач-Малклар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этгендиде.

Регистрация номер – ПИ № ТУ07-00118. Индекс – 51532

Газетти басмага КМР-нн Басма эмда асламы коммуникациялы жаны бла кырыз комитетини комьютер службабы хазыр эткенди.

Газет «Тетраграф» ООУ-ну типографиясыла басылганында. Нальчик шахар, Ленин аты проспекте, 33

Газетте ислерине тапдыруу ючюн КМР-нн почта сызыны федеральный Управлениксы жуушпайды.
Телефонла: 76-01-28, 76-01-10

Газетте ислерине сагыуу ючюн КМР-нн «Роснефть» акционер общество жуушпайды.
Телефон: 42-49-34

Номерге графике кере 19 00 сагытда кызы салында. 20 00 сагытда кызы салынады.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИНИ ЧЫГЪАРЫЛА:
Мусукалыны Сакинат - журналир редактору; Кетерчиляны Зульфия - жууаплы секретарыны оорунбасары; Гелданы Валентина (1, 2-чи бетте); Тетпеняны Залина - (3,4-чю бетте) - корректорла.

Тиражы 2100 экз. Заказ № 997
Багытасы 10 сомду.

РЕДАКЦИЈАНЫ АДРЕСИ:
360000, Нальчик шахар, Ленин аты проспекте, 5.
электрон почта: elbor_50@mail.ru